

AZ ERDŐVAGYONNAL VALÓ GAZDÁLKODÁS ELLENŐRZÉSE

DR. CSONTOS GYULA — RADA ANTAL

Több mint 100 évre tekint vissza a törekvés, a tervezés-felügyelet és gazdálkodás egységének megteremtésére, jellemző, hogy ez a szabályozási igény ismételten akkor merül fel, amikor a gazdaság életében jelentős változások mennek végbe.

Az elmúlt évek vállalati gazdálkodást szigorító intézkedései, a piaci viszonyok kedvezőtlen alakulása a gazdasági szervezetek egy részét a rövidtávú érdekek fokozottabb érvényesítésére kényszerítette. Mindezek következményeként megfigyelhető a véghasználatra besorolt gyengébb minőségű erdők tartalékolása, a felújítógázások elhúzóódása, a növedékfokozó gyértítesek túlzott belenyúlása, a sarjról történő felújítások arányának növekedése.

A gazdaságirányítás ismert továbbfejlesztésének eredményeként tovább nő a vállalatok közötti versenykényszer, amely egyidejűleg a rövidtávú érdekek eseti felerősödését is eredményezi. Az erdőállomány-gazdálkodás érdekeinek fokozottabb érvényesítésére az eddigieknél egyértelműbben le kell rögzíteni, hogy mit lehet az erdőtervtől való eltérésnek, az erdőterv szerinti gazdálkodás megsértésének tekinteni és ez milyen következményekkel jár.

Az elmúlt időszak mindnyájunk által jól ismert eredményeivel és hibáival nem kívánunk részletesen foglalkozni, csak időnként utalni rá a továbbfejlesztés szükségének indokául.

Az erdővagyon védelme és gyarapítása két fő területen valósul meg. Az egyik az erdők területi, a másik a meglévő erdők állományi kérdéseire vonatkozik.

Az erdőterületek védelme hatóságilag rendezett, a mezőgazdasági rendeltetésű földek védelméhez hasonlóan különböző beruházások céljára csak indokolt esetben és térítés ellenében lehet erdőt igénybe venni. A mezőgazdasági határtermőhelyek kérdése további rendezést igényel, melynek alapja csak a népgazdaság érdeke lehet.

Az erdőterület növelése az erdőtelepitések révén valósul meg, az utóbbi évek átlagában 6—8 ezer hektáron. Itt a fejlesztés iránya a hosszabb távra tervezhetőségben, a rendelkezésre álló területek termőhelyi rangsorolásában, a kapacitások jobb kihasználásában jelölhető meg.

Ezeket a feladatokat az erdőfelügyelőségek látják el, hatósági munkájuk az utóbbi években megerősödött, további egységesítés szükséges.

Az erdőállományokkal való gazdálkodás rendszerében alapvető fontosságúak az erdőállomány-gazdálkodási tervek — másnéven erdőtervek (üzemtervek), amelyek az erdőtörvényre alapozott új tervezési útmutató szerint készülnek. Ezek hatása a következő években jelentkezik. A fejlesztés fontos része az öt-éves népgazdasági tervekhez való igazodás, a termelési cél meghatározása, a kötelező, ajánlott és lehetséges feladatok elkülönítése.

Az erdőtervi kötelező feladatok végrehajtását a távlati célok érdekében meg kell követelnünk. Meg kell követelni, hogy meglévő erdeinkben legalább az egyszerű újratermelés mindenütt — és a szakmailag indokolt időn belül — megvalósuljon. Az erdőállományban végbemenő változásokat — évente, és az erdő hosszú termelési ciklusából adódóan közép- és hosszú távon továbbra is mérlegszerűen kell vizsgálni, a múltira és a jövő célkitűzéseire egyaránt.

Az erdőterv szerinti gazdálkodás éves ellenőrzésében az erdőfelügyelet fele-

lőssége az adott körülmények között tovább növekszik. A kedvezőtlen irányú tendenciák kialakulását elsősorban a megelőző ellenőrzések és intézkedések állíthatják meg. Ez a megelőző ellenőrzés eddig is az éves munka alapja volt, de több olyan területe van, ahol továbbfejlesztése elengedhetetlen.

Az erdősítésekhez felhasznált szaporítóanyag származása, felhasználásának útja, az egyes nemesített fajták elkülönítése szigorúbb és módszeresebb ellenőrzést igényel, mind a hazai, mind a nemzetközi igényeknek megfelelően.

Az erdőfelújításokban következetesen be kell tartani az erdőtervek előírásait. Erdőtervtől eltérő fafajú felújítást az erdősítési tervben jóváhagyott fafajtól eltérően csak az erdősítés megkezdése előtt lehet engedélyezni, az erdőtervtől engedély nélkül eltérő fafajú felújítást nem lehet elszámolni. Az erdőfelújítási egységeken keresztül kell érdekeltté tenni a gazdálkodókat a területi fafajpolitika betartásában.

A nevelővágásokban széleskörűen alkalmazni kell az erdőnevelési modell-táblákat, minden esetben a fennmaradó állomány érdekét szem előtt tartva. A jól elvégzett tisztításokért és törzskiválasztó gyérítésekért kapjanak a gazdálkodók az eddigénél többet az Erdőfenntartási Alapból. Az állományok további fejlődését akadályozó elmulasztott munkák esetében azonban az erdősítésekhez hasonló anyagi elmarasztalást kell bevezetni. Ez kapcsolódik az erdőterv differenciált előírásaihoz is.

Tervezzük korszaki vizsgálatok és elemzések bevezetését is a befejezett erdősítések ötéves felülvizsgálatához hasonlóan. A növedékfokozó gyérítéseknél az esetleges túlgyérítéseket szintén a modell-táblák segítségével lehet elbírálni és szükség esetén határozott intézkedéssel megakadályozni.

Az erdőterv adta lehetőségeken belül véghasználatra besorolt állományok minőségi arányait kell figyelemmel kísérni, mert a végrehajtás során a jó minőségű állományok felé való eltolódás a következő tervidőszak fakitermelési fafeldolgozási és értékesítési lehetőségeit rontja.

Jelenleg kidolgozás alatt áll az erdőtervezési útmutatóhoz kapcsolódó erdőfelügyeleti útmutató, amely az ellenőrzés egységes szemléletét hivatott szolgálni. Gyakorlatilag az erdőterv szerinti gazdálkodás ellenőrzésének hogyanjára fog adni általános érvényű útbaigazítást.

Az egyes szakmai alapokon álló, korszerű erdőtervezés és a gazdálkodás éves szintű ellenőrzése mellett a különböző időszakok gazdálkodásának elemzése lehet a jövő intézkedéseinek alapja.

Az éves gazdálkodásról eddig is készültek mérlegbeszámolók, amelyek igen hasznosak mind a gazdálkodók, mind az ellenőrzés, mind az ágazati irányítás részére.

Ezt fejlesszük tovább az ötéves gazdálkodás elemzésévé, vizsgálva az erdőtervi előírások arányos teljesülését, hosszabb távú tendenciák kialakulását.

A VI. ötéves terv utóbbi 3 évére, 1981-től 1983-ig terjedően egy ilyen előzetes elemzést az erdőfelügyeleti adatok és erdőtervi előírások összehasonlításával elvégeztük, s ebből a következő fontosabb megállapítások vonhatók le:

1. Az összes fakitermelés erdőtervi előírás és teljesítés alakulásáról megállapítható, hogy az 1976. évi 94⁰/₀-ról 1983-ra fokozatosan elérte a 99—100⁰/₀-ot. Ezen belül az egyes szektorok teljesítése eltérő. Az elvégzett fakitermelések és az erdőtervi előírások összehasonlítása alapján megállapítható, hogy az erdőtervezés során becsült és kitermelt mennyiség közötti eltérés az előírt pontossági követelményeknek megfelelő.

2. Erdőterveink gyérítési terület előírása változatlanul nem teljesül, a VI. öt-éves tervidőszakban az éves lemaradás meghaladja az 5000 ha-t. Ugyanakkor a kitermelt fakészletben jelentős többlettermelés jelentkezik, és jellemzően minden évben magasabb az előírásnál. Felvetődik a kérdés, hogy ez a gyérítési erély — amely egyes gazdálkodók esetén az országos átlag előírásnál jóval nagyobb — nem eredményezi-e a véghasználati korra az élőfakészlet csökkenését. Erre ugyan konkrét adatok nincsenek, de az a körülmény azonban, hogy a véghasználati állományok hektáronkénti fakészletének emelkedése megállt — amelynek ugyan különböző okai lehetnek —, indokoltá teszi ennek a kérdésnek fokozottabb figyelemmel kísérését. Egyéb indokok mellett ez is szükségszerűen sürgeti az erdőnevelési előírások teljesítésének erdőrészletenkénti követését.

3. Az erdőterületek fatermesztésre való folyamatos hasznosítása és az egyszerű újratermelés akkor érvényesül, ha az éves véghasználatok területe a felújítási kötelezettséggel azonos, valamint ha a felújítási kötelezettségnek megfelelő területű befejezett erdősítéseket hozunk létre.

Ezen szempontok alapján vizsgálva az erdőfelújítás alakulását, a megállapítások a következőkben foglalhatók össze:

— A fakitermelések növekedése eredményeként a VI. öt éves tervidőszakban 12⁰/₀-kal nőtt a felújítási kötelezettség, ezen belül emelkedett a tarvágás utáni kötelezettség a fokozatos felújítógázás rovására.

— 1976—1983 közötti időszakban 4520 ha-ral kevesebb erdőfelújítás első-kivitel végeztünk, mint amennyi felújítási kötelezettség keletkezett, ugyanakkor az állami erdőgazdaságok a keletkezett kötelezettségüknél 2070 ha-ral több első kivitel végeztek. A lemaradás a termelőszövetkezeti és állami gazdasági szektorban keletkezett.

—Kedvezőtlen tendencia, hogy a befejezett erdőfelújítások területe összegezve 13 495 ha-ral kevesebb, mint az első kivitel a vizsgált időszakban.

— A vizsgált időszakban — ha nem is jelentős mértékben, de nőtt a tölgy, a cser és a bükk véghasználat mennyisége, ugyanakkor a magról történő természetes felújítás első kivitele csökken.

4. Az erdőállomány-gazdálkodás eredményének megítélésében igen fontos annak ismerete, hogy a végrehajtott véghasználatok, elsőkivitelű és befejezett erdőfelújítások faállománytípus szerkezetének változásaiban erdeink minőségére milyen irányban hatnak. A VI. öt éves terv elemzése alapján a következő fontosabb megállapítások fogalmazhatók meg:

— A tölgyesek, fenyvesek és kisebb arányban a hazai nyárasok erdőfelújítás első kivitele meghaladta a véghasználati terület arányát. Jelentősen csökkent azonban az első kivitel aránya a véghasználati területarányhoz képest a nemesnyár, akác és kisebb mértékben cseres állománytípusokban. A befejezett felújítás kedvezően alakult a hazai nyáras és fenyves állománytípusokban, de a véghasználati területarányhoz képest a nemesnyárasok és bükkösök aránya az első kivitelű erdőfelújításnál is kedvezőtlenebb.

— A nemesnyáras befejezett erdőfelújítások az elvégzett véghasználatokhoz képest erdőgazdaságainkban több mint 50⁰/₀-kal, állami gazdaságainkban és a termelőszövetkezetekben 70⁰/₀-kal csökken. Feltételezhetően a nemesnyáras vágásterületek felújítása fenyővel történik. Ilyen arányban azonban indokoltsága vitatható.

Amennyiben az előzőekben vázolt elemzéseket rendszeressé tesszük, nagy jelentőségűek lesznek a következő időszak intézkedéseiben.

Egy másik elemzés figyelembe vette 8 év vonatkozásában, 1976-tól 1983-ig

az erdőtelepítéseket is terület- és fafajbontásban, s ez az előbbi képnél kedvezőbbet mutat, tehát az erdőtelepítések fafajarányai kedvezően befolyásolják a véghasználatok és erdőfelújítások összehasonlítását. Így például a tölgyesek, nemes és hazai nyárasok és fenyvesek térfoglalása növekedett, a bükkösök helyzete változatlan, az akácok csökkenése kisebb mértékű.

Az erdővagyonnal való gazdálkodás ellenőrzésében új értékelési lehetőséget teremtene az erdőállományok összértékének megállapítása, amelynek segítségével egy adott időszakban bázis alapon számolva számonkérhető lenne a gazdálkodóktól a rábizott vagyon helyzete.

Az erdővagyon őrzése és gyarapítása alapvető népgazdasági érdek. Ennek legfőbb letéteményese és felelőse, az állami akarat megvalósítója az ágazati irányítás.

Halupa Lajos—Simon Miklós: Az 'I—214' nyár

Az olasznyár nagynevű nyárfanemesítőnk *Kopecky Ferenc* honosító munkája nyomán vált igen gyorsan népszerűvé, azóta is a hazai nemesnyár termesztés első számú fajtája. Nagy népgazdasági jelentősége miatt állandó figyelem övezi, ezért kell örömmel fogadnunk, hogy az erdészeti kismonográfia második köteteként vehettük kézbe az ezen fajtaival foglalkozó munkát. Szerzői évtizedes kutatói és gyakorlati múlttal rendelkeznek, az olasznyárra vonatkozóan számos szakterületen érték el figyelemreméltó eredményeket, gazdag tapasztalataikat a könyv is hűen tükrözi.

A könyv az olasznyár botanikai jellemzőitől kezdve a termőhelyi igényen keresztül a termesztés különböző fázisait ismerteti (szaporítóanyag-termesztés, erdőfelújítás és telepítés, ültetési hálózat és növétér, talajápolás, tápanyagviasszapótlás, faállománynevelés, fatermesztési modell, fakitermelés, növényvédelem, fahasznosítás, gépesítés és a nyárfatermesztés ökológiája).

A felsorolt témakörök mellől néhányat hiányolnunk kell. Ezek azok, amelyek a jövőt rajzolják fel, ezért meg kell őket említenem. Nemzetközi kitekintést és a hazai fejlesztést szolgáló tudnivalókat nem találtam súlyuknak megfelelő terjedelemben a kötetben, nem foglalkozik a már meglévő és napjainkban már vágáséretté váló nyárasok felújítási technológiáival sem. Ezek között a gombatermesztéssel tuskókorhasztás ismertetése lett volna hasznos. Ugyancsak hiányoltam a rövid vágáskorú, takarmánytermesztést szolgáló nyárasok bemutatását (biztató kísérletek folynak az Erdészeti és Faipari Egyetemen, valamint a Mosonmagyaróvári Mezőgazdasági Egyetem gondozásában), vagyis az előremutató, a holnap termesztési eljárásait szemléltető próbálkozások érzékeltetését.

A minimonográfia sorozatból eddig mindössze két kötet hagyta el a nyomdát, ezért nehéz belőle a sorozat profilját kiolvasni. Azt azonban máris leszűrhetjük, hogy a szerkesztők termelési rendszer szemlélettel készült műveket kívántak közzétenni, ezzel tudják legjobban szolgálni, irányítani a gyakorlat mozgásait. Ezt a célt különösen az első kötet — Az akác — igen jól szolgálja, a másodikban a cél megvalósítása elmosódottabban jelentkezik. Nem egységes a sorozat szerkesztőségének álláspontja még abban a kérdésben, hogy a kétértelmű kutatási eredményeket kell-e közreadniok és egyes eljárásokat bizonyítaniok, vagy pedig elég a szakirodalmi hivatkozások alapján a követendő technológiákat bemutatniok. Vagyis meg kell-e győzni az olvasót egyes eljárások helyességéről vagy elég a legjobbnak vélt megoldásokat bemutatni és nem foglalkozni ezek helyességének bővebb igazolásával, kísérleti alátámasztásával. Mindezeket a sorozat egysége érdekében érdemes felvetnünk.

A megjegyzésektől függetlenül a könyvet az erdészeti szakirodalom értékes darabjának kell minősítenünk és a nyárfatermesztéssel foglalkozó üzemi szakemberek tájékoztatására jó vezérfonalat nyújtó műnek értékelnünk.

Dr. Szodfridt István